

Χώρος και Διαδικασίες Αγωγής

Ενότητα 4: Η ψυχολογική ποιότητα του χώρου

Δημήτριος Γερμανός

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

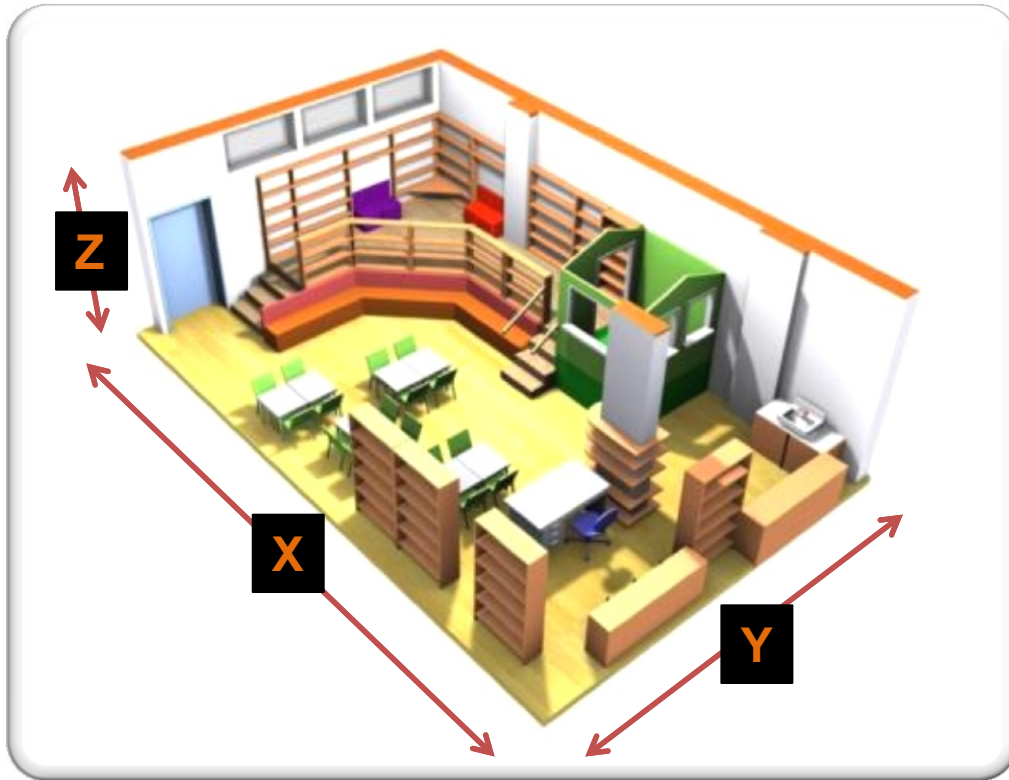

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Είναι ο χώρος μόνο μια γεωμετρική κατασκευή; (1/4)

Πώς θα περιγράψαμε
αυτή την αίθουσα;

Μπορούμε
να την περιγράψουμε
αναφέροντας **μόνο**
τα γεωμετρικά της
χαρακτηριστικά;

Δηλαδή:
το μήκος –X-
το πλάτος –Y-
το ύψος –Z- ;

Αίθουσα 1 του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ
Μελέτη-επίβλεψη: Δ. Γερμανός, 2009.

Είναι ο χώρος μόνο μια γεωμετρική κατασκευή; (2/4)

Η αίθουσα, όπως ήταν **πριν** από την παρέμβαση.

Αναφέροντας μόνο τα γεωμετρικά της χαρακτηριστικά, θα ήταν εφικτό να δείξουμε τις **διαφορές** ανάμεσα στην κατάστασή της **πριν** και **μετά** την παρέμβαση για την παιδαγωγική και αρχιτεκτονική αναβάθμισή της;

Αίθουσα 1 του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ
Μελέτη επίβλεψη: Δ. Γεωργιάδης, 2009

Η ίδια αίθουσα, περίπου από την ίδια οπτική γωνία, όπως έγινε **μετά** από την παρέμβαση.

Είναι ο χώρος μόνο μια γεωμετρική κατασκευή; (3/4)

Αναφέροντας μόνο τα γεωμετρικά της χαρακτηριστικά, θα ήταν εφικτό να παρουσιάσουμε τον **τρόπο ζωής** μέσα στην αίθουσα;

Αίθουσα 1 του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ
Μελέτη-επίβλεψη: Δ. Γερμανός, 2009.

Είναι ο χώρος μόνο μια γεωμετρική κατασκευή; (4/4)

Εικόνα 1. Henri Wallon (1879-1962), Πηγή: <http://vudejerusalem.20minutes-blogs.fr/archive/2013/06/03/en-souvenir-d-henri-wallon-par-liliane-lurcat.html>

Όχι!

Στην πραγματική ποιότητα του χώρου αναφέρεται πολύ εύστοχα ο Γάλλος ψυχολόγος **Henri Wallon** (1879-1962), σύμφωνα με τον οποίο:

«ο χώρος δεν είναι μια τάξη ανάμεσα στα πράγματα, αλλά περισσότερο μια ποιότητα των πραγμάτων σε σχέση με μας τους ίδιους. Σ' αυτή τη σχέση, μεγάλη είναι η σημασία του συναισθήματος, της αίσθησης ότι ανήκεις, ότι πλησιάζεις ή απομακρύνεσαι, ότι βρίσκεσαι ήδη κοντά ή μακριά»*.

* Wallon, H. (1978). De l' acte à la pensée. Paris: Flammarion, p. 184

Επειδή ο χώρος συνδέεται με τον άνθρωπο, έχει μια διπλή υπόσταση, υλική και ανθρωποκεντρική.

Εικόνα 2. Kurt Koffka (1886-1941), Πηγή:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/320995/Kurt-Koffka>

Ο Γερμανός ψυχολόγος **Kurt Koffka** (1886-1941) διακρίνει δυο τύπους χώρου:

- Ο «γεωγραφικός χώρος», αντιστοιχεί στην υλική διάσταση του χώρου . Περιλαμβάνει: εσωτερικούς και υπαίθριους χώρους, αντικείμενα, βλάστηση, κλπ.
- Ο «χώρος συμπεριφοράς», είναι φορτισμένος με συμβολισμούς και αξίες και αντιστοιχεί στα βιώματα του ατόμου που αναπτύσσονται στο συγκεκριμένο «γεωγραφικό χώρο» .*

* Koffka, K. (1935). Principles of Gestalt Psychology. New York: Harkourt & Brace

Γι' αυτό και, εκτός από την υλική, ο χώρος έχει και μια ψυχολογική ποιότητα.

Σύμφωνα με τον Koffka η υλική διάσταση του χώρου **συνυπάρχει** με τα δεδομένα της συμπεριφοράς του ατόμου:

Οι δυο «χώροι» συνδέονται με σχέσεις αλληλεξάρτησης:

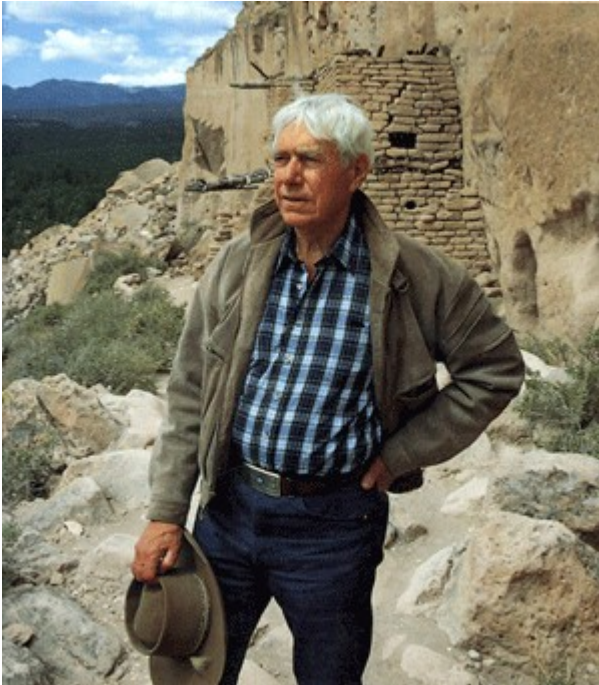
Το άτομο:

- Σε πρώτη φάση επηρεάζεται από το ερέθισμα που δέχεται από τα υλικά στοιχεία. ↓ ↓
- Σε δεύτερη φάση, αντιδρά και επιδρά επάνω τους*. ↑ ↑

* Koffka, K. (1935). Principles of Gestalt Psychology. New York: Harkourt & Brace

Η ψυχολογική ποιότητα του χώρου παρεμβαίνει και στην οργάνωση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων.

Εικόνα 3. Edward Hall (1914-2009), Πηγή:
<http://chicagoboyz.net/archives/45528.html>

Ο **Edward Hall** (1914-2009) θεωρεί ότι το άτομο δημιουργεί μια νοητή σφαίρα γύρω από το σώμα του, στην οποία κυριαρχούν τα δικά του συναισθηματικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

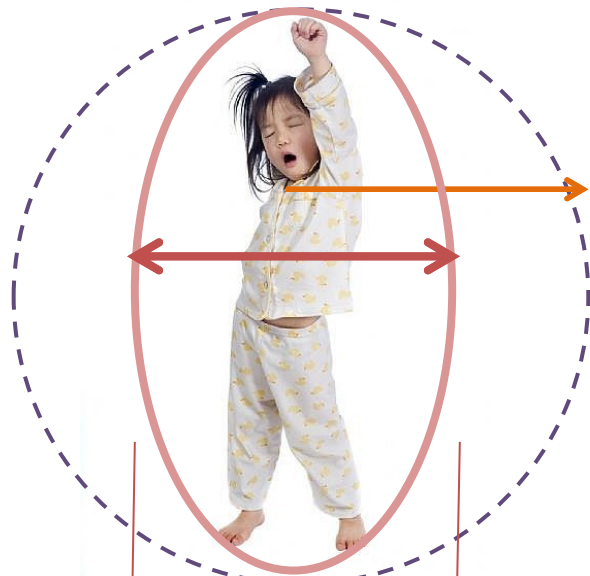
Η νοητή αυτή σφαίρα αποτελεί τον προσωπικό του χώρο που του επιτρέπει :

- να αισθανθεί ασφάλεια,
- να οργανώσει τις σχέσεις του με τους άλλους.

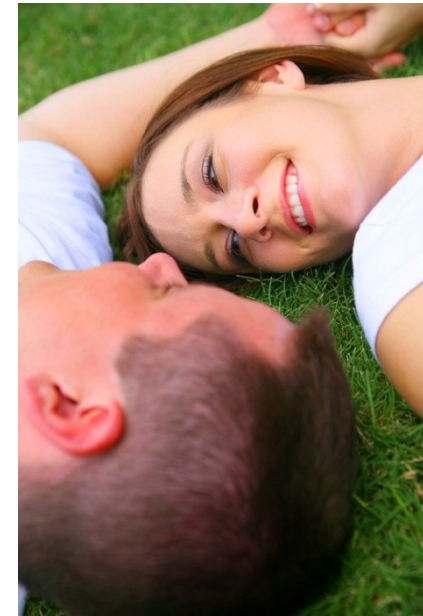
Γύρω από τη σφαίρα αυτή σε επάλληλες ζώνες, οργανώνεται ο χώρος της κοινωνικής ζωής του ατόμου*.

* Hall, E. (1990). The Hidden Dimension. USA: Anchor Editions

Ο Hall πιστεύει ότι υπάρχουν τέσσερις ζώνες προσωπικού χώρου (1/4).

Εικόνα 4. Απόσταση οικειότητας, Πηγή:
<http://blog.nowdoctor.gr/67-paidi-kai-proino-xurnima-pos-na-bgeis-n/>

Εικόνα 5. Απόσταση οικειότητας, Πηγή:
<http://www.ficargravid.com/2012/05/quando-uma-mulher-demora-engravidar.html>

1. Η απόσταση οικειότητας :

- Είναι το ελάχιστο μέγεθος χώρου σε μια διαπροσωπική σχέση.
- Είναι μικρότερη από την ακτίνα της νοητής σφαίρας που περιβάλλει το σώμα.

Ο Hall πιστεύει ότι υπάρχουν τέσσερις ζώνες προσωπικού χώρου (2/4).

2. Η προσωπική απόσταση:

- Προκύπτει από το άνοιγμα των χεριών και σχηματίζει τη νοητή σφαίρα γύρω από το σώμα του ατόμου.
- Οργανώνει π.χ. μια συζήτηση μεταξύ φίλων.

Ο Hall πιστεύει ότι υπάρχουν τέσσερις ζώνες προσωπικού χώρου (3/4).

Εικόνα 6. Κοινωνική απόσταση, Πηγή:
<http://bradfordworks.blogspot.gr/>

3. Η κοινωνική απόσταση:

- Χαράζει το νοητό όριο του προσωπικού χώρου στο πλαίσιο μιας κοινωνικής συναναστροφής
- ή μιας επαγγελματικής συναλλαγής.

Ο Hall πιστεύει ότι υπάρχουν τέσσερις ζώνες προσωπικού χώρου (4/4).

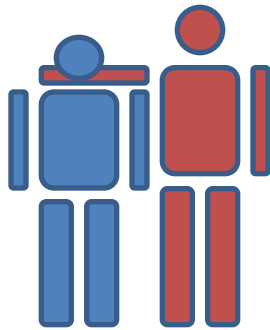

4. Η δημόσια απόσταση:

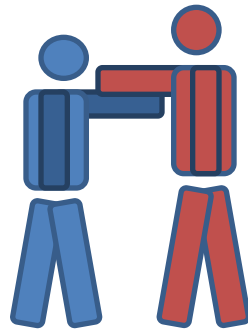
- Είναι εμφανής σε δημόσιες εκδηλώσεις και, γενικά, σε περιπτώσεις επικοινωνίας σε δημόσιο χώρο.
- Το μέγεθός της ποικίλλει ανάλογα με τη σχέση του ατόμου με τον συνομιλητή του.

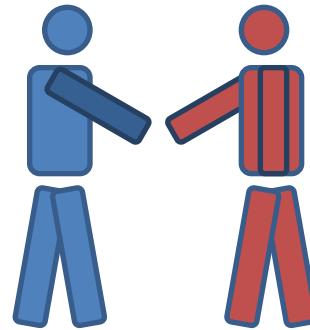
Οι τέσσερις ζώνες προσωπικού χώρου σύμφωνα με τον Edward Hall.

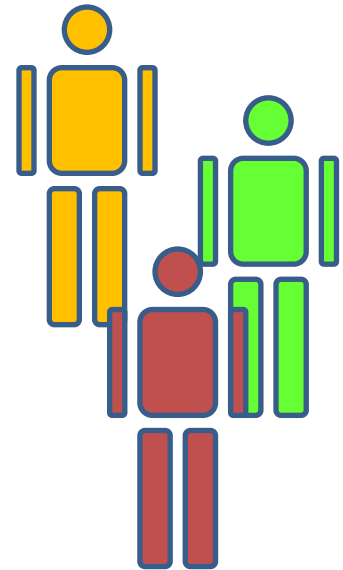
1.
Απόσταση
οικειότητας

2.
Προσωπική
απόσταση

3.
Κοινωνική
απόσταση

4.
Δημόσια
απόσταση

Ο Hall δέχθηκε κριτική επειδή υπέδειξε συγκεκριμένες διαστάσεις για κάθε απόσταση. Ωστόσο, τόνισε ότι οι διαστάσεις αυτές επηρεάζονται από τις σχέσεις και την κουλτούρα του ατόμου.

Το άτομο οργανώνει τον χώρο του επικεντρώνοντάς τον: α) στον εαυτό του και β) στην έννοια του χρόνου.

Αίθουσα 1 του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ
Μελέτη-επίβλεψη: Δ. Γερμανός, 2009

Εικόνα 7. Abraham Moles (1920-1992), , Πηγή:
http://www.analitik.chem.its.ac.id/modules/com_quickfaq/?abraham-moles-493

Σύμφωνα με τον **Abraham Moles** (1920-1992), το άτομο οργανώνει τον προσωπικό του χώρο με το σχήμα «Εγώ – Εδώ – Τώρα», επειδή, για τη διαδικασία αυτή, σημασία έχουν

- οι δικές του πράξεις («Εγώ»)
- στον χώρο που το περιβάλλει άμεσα («Εδώ»)
- τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή που ζει («Τώρα»).

* Moles, A. & Rohmer, E. (1998). *Psychologie de l'espace*. Paris: Casterman

Για τον Moles, ο προσωπικός χώρος δεν είναι ένας, αλλά ένα σύνολο από χώρους.

Οι χώροι αυτοί οριοθετούνται νοητά από το άτομο γύρω από το σώμα του, σαν μια σειρά από επάλληλους όγκους, τα «κελύφη του ανθρώπου».

Τα «κελύφη» έχουν διπλή χρησιμότητα:

- Δημιουργούν συμβολικά όρια που ενισχύουν το αίσθημα ασφαλείας του ατόμου.
- Συμβάλλουν στη ρύθμιση των σχέσεών του με τους άλλους.

Σε αντίθεση με τις απόψεις του Hall, τα «κελύφη» δεν έχουν συγκεκριμένες διαστάσεις, αλλά προκύπτουν από μια «υποκειμενική γεωμετρία» που χρησιμοποιεί το άτομο για να οργανώνει τη σχέση του με τους άλλους.

Η «υποκειμενική γεωμετρία» προσαρμόζει τον προσωπικό χώρο στα δεδομένα της σχέσης του ατόμου με τους άλλους.

Ένας χώρος δεν μπορεί να υπάρξει για το άτομο μόνο με την υλική του διάσταση!

Εικόνα 8. Kurt Lewin (1890-1947), Πηγή:
<http://jewishcurrents.org/wp-content/uploads/2015/02/Kurt-Lewin1.jpg>

Ο **Kurt Lewin** (1890-1947) θεωρεί ότι το άτομο συνδέει τα βιώματά του με τα χαρακτηριστικά του χώρου.

Για το άτομο, η πολύπλοκη σχέση των βιωμάτων του με το χώρο μετατρέπει το χώρο σε ένα πεδίο *εμπειριών*.

Γι' αυτό ο χώρος αποκτά μια ποιότητα σε σχέση με μας, που προσδιορίζεται από αξίες, πρότυπα και άλλα χαρακτηριστικά της σχέσης με το περιβάλλον.

Τα χαρακτηριστικά αυτά συνδέουν το χώρο με τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του ατόμου*.

* Lewin, K. (1976). *Psychologie dynamique*. Paris: P.U.F.

Ο χώρος, λοιπόν, είναι μια υλική πραγματικότητα που δομείται ψυχολογικά ...

Αίθουσα 1 του Παιδικού Κέντρου του ΑΠΘ
Μελέτη-επίβλεψη: Δ. Γερμανός, 2009.

... με βάση την **αλληλεξάρτηση** που υπάρχει ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του ατόμου και σε εκείνα του περιβάλλοντός του.

Στη σχέση αυτή σημαντικό ρόλο έχουν και οι **πρακτικές χώρου** που αναπτύσσει το άτομο.

Οι πρακτικές αποτελούν την **άρθρωση** γύρω από την οποία αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση που συνδέει το άτομο με το περιβάλλον του. *

* Γερμανός, Δ. (2006). Οι τοίχοι της γνώσης. Αθήνα: Γκούτενμπεργκ.

Γι' αυτό, όταν αναφερόμαστε στο χώρο...

...αναφερόμαστε και στον εαυτό μας!

Εικόνα 9. Believe in yourself, Πηγή:
<http://clevermarketer.com/wp-content/uploads/2010/07/believe-in-yourself.jpg>

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Henri Wallon (1879-1962), Πηγή: <http://vudejerusalem.20minutes-blogs.fr/archive/2013/06/03/en-souvenir-d-henri-wallon-par-liliane-lurcat.html>

Εικόνα 2. Kurt Koffka (1886-1941), Πηγή: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/320995/Kurt-Koffka>

Εικόνα 3. Edward Hall (1914-2009), Πηγή: <http://chicagoboyz.net/archives/45528.html>

Εικόνα 4. Απόσταση οικειότητας, Πηγή: <http://blog.nowdoctor.gr/67-paidi-kai-proino-xupnima-pos-na-bgeis-n/>

Εικόνα 5. Απόσταση οικειότητας, Πηγή: <http://www.ficargravidia.com/2012/05/quando-uma-mulher-demora-engravidar.html>

Εικόνα 6. Κοινωνική απόσταση, Πηγή: <http://bradfordworks.blogspot.gr/>

Εικόνα 7. Abraham Moles (1920-1992), , Πηγή: http://www.analitik.chem.its.ac.id/modules/com_quickfaq/?abraham-moles-493

Εικόνα 8. Kurt Lewin (1890-1947), Πηγή: <http://jewishcurrents.org/wp-content/uploads/2015/02/Kurt-Lewin1.jpg>

Εικόνα 9. Believe in yourself, Πηγή: <http://clevermarketer.com/wp-content/uploads/2010/07/believe-in-yourself.jpg>

Όλες οι μη αριθμημένες εικόνες προέρχονται από το προσωπικό αρχείο του διδάσκοντα, καθηγητή κ. Δημήτρη Γερμανού.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτριος Γερμανός.
«Χώρος και Διαδικασίες Αγωγής. Η ψυχολογική ποιότητα του χώρου».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS346/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

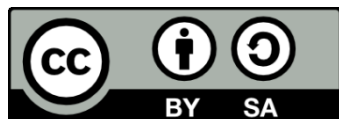
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Ομάδα Έργου «Ανοικτά
Ακαδημαϊκά Μαθήματα Α.Π.Θ.»
Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

